

Numinoznost kao terapijski faktor: put od simptoma do simbola

Oksana V. Kuznjecova*

Akademija za integralnu psihodinamsku psihoterapiju, Moskva, Rusija.

Primljeno: 30. decembra 2025.
Prihvaćeno: 22. januara 2026.
Objavljeno: 1. marta 2026.

Za citiranje: Kuznjecova OV. Numinoznost kao terapijski faktor: put od simptoma do simbola. *Psychotherapy Science Today*. 2(2):42-45. <https://doi.org/10.64435/ftcs7951>

© Author(s), CC BY-NC 4.0

Apstrakt

U radu se istražuje simbol kao ključni posrednik između simptoma i nesvesnih procesa u analitičkoj psihoterapiji. Simptomi se posmatraju ne samo kao manifestacije psihopatologije, već i kao simbolički izrazi intrapsihičkog konflikta i traumatskih iskustava. Analizirana je višeslojna priroda simbola, njegova veza sa arhetipskim i kulturnim slikama, kao i uloga u preraspodeli psihičke energije akumulirane u simptomima i kompleksima. Razmotreni su proces simbolizacije i metod amplifikacije kao alati za otkrivanje nesvesnih značenja i integraciju ličnosti. Ilustrativna klinička vinjeta sa mitološkom amplifikacijom pokazuje kako iskustvo simbola aktivira procese transformacije i individuacije, koji doprinose mentalnom razvoju i vraćaju ličnosti celovitost.

Ključne reči: simbol, simptom, mitološka amplifikacija, individuacija.

Simbol je sam po sebi most ili veza između nas i misterije postojanja, ali, pored toga, on odražava ovu vezu kroz slike u kojima se javlja.

Donald Kalšed

Iz ugla dubinske psihologije, simptom je simbolički organizovani oblik mentalne adaptacije kroz koji se izražavaju nesvesni konflikti, traumatska iskustva i razvojni deficiti i privremeno stabilizuju unutar strukture ličnosti. On čini kompromis između svesnog i nesvesnog, između instinktivnih potreba pojedinca i psiholoških i egzistencijalnih potreba ličnosti [1, 2].

Po pravilu, simptome proizvode emocionalno nabijene grupe ideja, odnosno kompleksi, čiji izvor leži u dubokim slojevima nesvesnog. Neki kompleksi poprimaju autonomni karakter i izražavaju se kroz telesne funkcionalne poremećaje, koji se klinički manifestuju kao psihosomatski poremećaji ili neuroze.

Krajem 19. veka, Sigmund Frojd i Jozef Brojer su pretpostavili da neurotični simptomi (histerija, određene vrste bola itd.) nose simboličko značenje. Kao i snovi, takvi simptomi su jedan oblik izraza nesvesnih psihičkih procesa i imaju određenu simboličku težinu [3]. Naime, pacijent suočen sa psihološki nepodnošljivom situacijom (s nečim što se ne može „svariti“) može razviti simptom digestivnog trakta, a pacijent opterećen teretom odgovornosti verovatno će iskusiti bolove u leđima itd. Na taj način, simptom može imati simboličko značenje i predstavljati specifičan slučaj manifestacije simbola. U ovom slučaju, analitički rad sa simboličkim

značenjem simptoma omogućava isceljenje unutrašnjeg konflikta, traumatskih iskustava ili drugih mentalnih kontradikcija koje su dovele do simptoma. U mnogim etničkim grupama i kulturama postojale su drevne isceliteljske prakse koje su uključivale analizu simbolike simptoma. Primer takve tradicije su starogrčki asklepioni — hramovi posvećeni Asklepiju. Da bismo bolje razumeli isceljujući mehanizam rada sa simbolima u psihoterapijskoj praksi, razmotrimo prirodu simbola.

Simboli predstavljaju jedinstvene, višeslojne strukture koje povezuju vidljivo i nevidljivo. Ovaj koncept je ključan za izražavanje ideja i stvarnosti koje nisu uvek podložne verbalnom opisu. Etimologija ovog termina otkriva njegovu objedinjujuću prirodu (simbol — „povezano“ i „ono što povezuje“).

Simbol je „najbolji mogući izraz ili prikaz nečega još nepoznatog“ [4]. Brojni pokušaji su učinjeni u umetnosti, filozofiji i psihoterapiji da se razume sam koncept simbola. Simbol je počeo da se smatra nezavisnom estetskom kategorijom krajem 18. veka. Naime, Gete i Moric su isticali da simbol treba razlikovati od slike, znaka i alegorije. Hegel se vratio konceptu simbola kao znaka ili slike koja poseduje značenje. Različita tumačenja prirode simbola predlagali su Šeling, Kasirer, Frojd, Jung, Gadamer, Langer i mnogi drugi autori [5, 6].

* E-mail: kseniko@mail.ru.

Karl Gustav Jung pravi razliku između „prirodnih“ simbola i simbola oblikovanih kulturom. Što se tiče porekla prvih, Jung piše da oni predstavljaju beskrajne varijacije bazičnih arhetipskih slika (njihov razvoj se može pratiti kroz nasleđe drevnih kultura) [3, 7]. Na ove arhetipske slike možemo naići kada proučavamo drevne pećinske crteže, egipatsko hijeroglifsko pismo ili sumersko klinasto pismo. Simboli koje oblikuje kultura („kulturni simboli“) pretrpeli su brojne metamorfoze i postali kolektivne slike, deo univerzalne ljudske kulture. Kontemplirajući o ovim slikama, često se susrećemo sa numinoznim i doživljavamo snažnu emocionalnu rezonancu. Kulturni simboli neretko u sebi zadržavaju arhaični, „božanski“, „sakralni“ princip.

Jung primećuje da je savremeni čovek postao zarobljenik sopstvenog racionalizma, što je oslabilo njegovu sposobnost da percipira božanske simbole i ideje, „predajući ga na milost i nemilost psihičkom podzemlju“; „...moralna i duhovna tradicija se raspala..., što je dovelo do dezorijentacije i razjedinjenosti“ [3]. Kontakt savremenog čoveka sa prirodom je prekinut, što je dovelo do nestanka dubinske emocionalne (psihičke) energije koju je ova veza pružala.

Proces simbolizacije povezan je sa potragom za smislom i može postati vredan alat za duboko razumevanje kako intrapsihičkih, tako i interpersonalnih procesa — svojevrsan ključ za dublje razumevanje stvarnosti. U nastojanju da razumemo simbol,

krećemo se od njegove spoljašnje manifestacije ka unutrašnjem značenju. Svaki simbolički izraz može otvoriti pristup novim nivoima razumevanja, čineći simbole neiscrpnim u svom značenju. Simboli predstavljaju most između materijalnog i duhovnog, individualnog i kolektivnog, omogućavajući nam da shvatimo i protumačimo svoja iskustva i ideje.

U analitičkom radu, ovo kretanje od spoljašnjih aspekata simbola ka potrazi za njegovim naizgled neočiglednim unutrašnjim značenjem postaje posebno dragoceno. Analiza razvija sposobnost otkrivanja ove „nevidljive“ i naizgled neočigledne stvarnosti ispod površine. Priroda simbola je polisemantička i neiscrpnja. Bilo koji simbol može se tumačiti u različitim kontekstima, otkrivajući nove aspekte značenja.

Prvenstveni zadatak analitičkog rada jeste razumevanje, odnosno „dešifrovanje“ simboličke poruke sadržane u simptomu. U slučajevima kada se prepozna i prihvati simbolički smisao simptoma, konflikti sadržaj koji on izražava iznosi se na nivo svesti. Ovaj proces povezan je sa preraspodelom psihičke energije, prethodno akumulirane u kompleksima koji se manifestuju kroz simptome.

U tom smislu, simboli mogu igrati ulogu svojevrsnih „energetskih transformatora“, preko kojih se psihička energija, prethodno vezana za simptome, može integrisati u život. Put od simptoma ka simbolu predstavlja važan deo psihoterapijske (analitičke) dinamike [8–10].

Ilustrativna klinička vinjeta zasnovana na stvarnom slučaju terapije pacijenta sa strahom od javnih nastupa

Anamneza i simptomatologija

Pacijent S., 35 godina, menadžer, potražio je terapiju kako bi prevazišao strah od javnog nastupa koji blokira njegovo napredovanje u karijeri. Simptom, koji se manifestovao somatski (tremor, hiperhidroza, mišićni spazam) i kognitivno (samounižavajuće ideje), prvi put se konkretizovao u adolescenciji, u situaciji sistematske javne kritike od strane školskog profesora. Uprkos akademskom uspehu, pacijent je razvio čvrstu asocijaciju između čina samoprezentacije pred publikom i egzistencijalnog rizika od uništenja.

Dinamika simbola i terapijski proces

U seansi katatimske imaginativne terapije (simboldrame)*, od pacijenta je zatraženo da zamisli svoj strah u obliku bilo koje slike koju prizove u mašti. Simptom se personifikovao u spontanoj slici groteskne „Divkinje“**, koja je dominirala prostorom slike i izazivala u pacijentu regresivno stanje detinjeg užasa. Pacijent je u slici sebe zamislio kao malog dečaka od 5–6 godina. „Divkinju“ je konstelirala figura autoritarne bake i bila je povezana sa potisnutom epizodom iz detinjstva, kada je pacijent na ponižavajuć način nateran da javno nastupi. Inicijalna interpretacija je omogućila da se trenutni strah poveže sa ličnom istorijom, dekonstruišući projekcije na autoritetne figure.

Više informacija o katatimskoj imaginativnoj psihoterapiji možete pronaći na linku: <https://rs.aipp.education/simboldrama>

* Katatimska imaginativna psihoterapija (simboldrama) je dubinski orijentisan psihoterapijski pristup koji je razvio nemački psihoterapeut Hanskarl Lojner pedesetih godina 20. veka na osnovu ideja iz psihoanalize i jungijanske psihologije, a u kojem se nesvesni materijal otkriva i obrađuje kroz usmeren rad sa slikama i simbolima u stanju katatimske imaginacije.

** Američki psihoanalitičar Bruno Betelhajm u knjizi „Značenje bajki“ iznosi pretpostavku da upravo tako, kao divove, mala deca vide i doživljavaju svoje roditelje. U mnogim bajkama deca pobeđuju divove, uspevaju da ih nadmudre i osvoje njihove resurse (odnosno da odrastu, postanu veliki, zreli).

Prekretnica u terapiji dogodila se u fazi arhetipske amplifikacije ove slike. Umesto dalje analize lične traume, terapijski fokus je pomeren na istraživanje „Divkinje” kao nosioca univerzalnog mitološkog motiva. Kroz osvrt na interkulturalnu mitologemu Proždiruće Majke (Kali, Baba Jaga), pacijentu je predloženo da razmotri njenu sliku u kontekstu arhetipskog susreta sa numinoznim.

Tokom vođene imaginacije, pacijent je stupio u dijalog sa slikom. Smogao je snage da pogleda „Divkinju”, prevazilazeći svoj strah. Postepeno se slika malog dečaka izmenila, i pacijent je u imaginaciji video sebe u sadašnjem uzrastu. Odjednom, tokom ove interakcije, vizualna reprezentacija „Divkinje” doživela je spontanu transformaciju: njene zastrašujuće crte lica su smekšale, a umesto pretećeg gesta, u njenim rukama se pojavio svežanj ključeva. Bili su od kovanog gvožđa, a na nekim od njih nazirao se drevni natpis.

Pacijent je prijavio snažno, ambivalentno iskustvo: sveprožimajući strah ustupio je mesto dubokom, gotovo sakralnom strahopoštovanju. Opisao ga je kao susret ne sa ličnim progoniteljem, već sa drevnom, bezličnom silom koja *„ne teži toliko uništenju, koliko čuva neku drevnu tajnu, i sada može otvoriti put ka njenom otkrivanju”*.

Pojava ključeva ukazuje na ambivalentnu prirodu arhetipa Majke: istovremeno destruktivnu i kreativnu, proždiruću i rađajuću. Ovo je pacijent opisao kao najznačajniji momenat najvećeg energetskog naboja u celokupnoj terapiji, što predstavlja klasičnu manifestaciju numinoznog iskustva.

Integracija i transformacija

Dalji analitički rad bio je posvećen integraciji ovog iskustva. Ključevi su protumačeni kao poklon od „Divkinje”, koja pacijentu nije više delovala tako preteće i zastrašujuće. Ovi ključevi su simbolizovali pacijentove nove mogućnosti, ukazujući na to da se energija koja je ranije bila vezana za traumatski simptom i negativni kompleks majke oslobađala za proces individuacije. Pacijent je spontano počeo da koristi sliku ključeva koji otvaraju nova vrata kao metaforu za nove projekte i dozvoljavanje sebi da govori jasno, razgovetno i lepo. Metafora ključeva se u terapiji ponavljala nekoliko puta: ključ koji može nešto da zatvori (da napusti negativne obrasce i programe ponašanja), ključ koji otvara nove mogućnosti i ključ kao resurs (ključ kao izvor vode, mesto gde reka peni).

Katamneza

Po završetku terapije, pacijent ne samo da se uspešno snalazio sa prezentacijama na poslu, već se i dobrovoljno uključio u aktivnosti koje su zahtevale javni nastup. Prijavio je da je javni nastup prestao da bude bojno polje gde je on bio žrtva, i postao „mesto susreta” na kojem se odvija razmena. Terapijski proces je rezultirao ne samo smanjenjem simptoma, već i promenom njegovog životnog stava iz defanzivnog u proaktivni.

Analitički komentar: rad sa simbolom, intervencije i akcenti

Prikazani slučaj pokazuje evoluciju terapijskog rada od nivoa ličnog nesvesnog (traume) do nivoa kolektivnog nesvesnog (arhetipa), gde postaje moguće istinsko simboličko iskustvo. Mogu se identifikovati ključne intervencije koje su pomerile proces u ovu ravan:

- Prelaz sa analize slike na amplifikaciju simbola.
- Kao što je isticao Jung, simbol nije znak koji označava nešto poznato (poput slike traume), već je „najbolji mogući izraz nečega još nepoznatog” (arhetipa). Amplifikacija „proširuje” lični materijal u nešto univerzalno, stvarajući osnovu za numinozno iskustvo.
- Simbol ključeva kao dara ukazuje na aktivaciju procesa individuacije, gde se psihička energija rekanališe iz služenja kompleksu (strahu) u služenje celovitosti ličnosti. Ambivalencija numinoznog iskustva naglašava transcendentnu funkciju simbola kao posrednika između suprotnosti.
- Numinozno iskustvo („užas pomešan sa doživljajem svetog”) predstavlja kamen temeljac transformativnog iskustva. Ono poseduje sopstvenu isceljujuću snagu, budući da neposredno povezuje Ego sa energijom arhetipa.
- Integracija kroz „živu” metaforu: svežanj ključeva koji mogu otvoriti vrata novim mogućnostima. Ovo je u skladu sa Jungovim shvatanjem simbola kao energetskog transformatora. Simbol nema samo neko značenje; on nekako deluje na psihi — preraspodeljuje energiju. Pacijent je počeo da koristi energiju koju je ranije blokirao strah za kreativno samoizražavanje, što je i cilj analitičkog procesa: ne adaptacija kroz suzbijanje, već transformacija kroz integraciju.

Na taj način, efikasnost terapije u ovom slučaju postignuta je ne kroz proradu traume (iako je to bila neophodna osnova), već kroz svesno fokusiranje na simbol. Terapeut je stvorio uslove da se lična slika, kroz amplifikaciju, otvori kao prozor u kolektivno nesvesno, omogućavajući pacijentu da doživi numinozno iskustvo. Upravo je to iskustvo, a ne kognitivno razumevanje, kataliziralo duboku reorijentaciju psihe od obrazaca prošlosti (traume) ka potencijalu budućnosti (individuacija).

Analitički rad nije samo proces tumačenja i interpretacije simboličkog materijala, već i istraživanje značenja povezanih sa osećanjima i emocijama, traumama i iskustvima, individualnom istorijom i kolektivnim pamćenjem. U terapijskom kontekstu, simboli obogaćuju percepciju stvarnosti. Simbolizovati znači tražiti smisao u određenoj situaciji. Ova tragajuća, simbolišuća funkcija psihe manifestuje se ne samo u simptomima i snovima, već i u samom terapijskom procesu. Stoga je ključno da analitičar primeti simboličke poruke. Šta pacijentova priča o onome što je video na putu do seanse govori o njegovom intrapsihičkom konfliktu? Šta simbolizuje njegovo kašnjenje, ili, obrnuto, njegova želja da počne seansu nekoliko minuta ranije? Koji se procesi odvijaju unutar pacijenta kada terapeut najavi predstojeći odmor? Šta se simbolizuje, ponavlja ili doživljava, možda i nakon mnogo godina?

Rad sa simboličkim materijalom je efikasan onda kada simboli ne samo da postanu razumljivi, već se i emocionalno dožive [9]. Mari-Luiz fon Franc je arhetipska iskustva posmatrala kao centralni faktor isceljenja u psihoterapiji. Prateći Junga, ona primećuje da, ako analitičar ne prepozna arhetipski sadržaj u snovima, on, s jedne strane, ne uspeva da opazi dubinu, a s druge strane, propušta ogromnu priliku. Prema Jungu, „arhetipska iskustva nam šalje nesvesno, i ona postaju manifestacije milosti”; „... ne mogu se veštački izazvati” [10].

Živa energija, isceliteljska snaga i arhaična moć simbola oslobađaju se samo kroz njegovo celovito senzorno-emocionalno iskustvo. „Simboli su kategorije ‘sažimanja’: simbol ‘vezuje’ za sebe čitav niz asocijacija, ali zbog potrebe za izvesnošću, to nas iritira, dok se zbog potrebe za misterijom i značenjem isto doživljava kao blago” [9].

Metod amplifikacije* jedan je od ključnih alata jungijanske psihologije koji omogućava dublje razumevanje ličnih simbola, povezujući ih sa arhetipskim figurama i mitološkim zapletima. Korišćenje ovog materijala pomaže da se identifikuju duboki psihološki obrasci i prepoznaju njihova univerzalna značenja. Identifikacija odgovarajućeg mita je prvi korak na ovom putu. Sledeća faza uključuje prepoznavanje i interpretaciju arhetipskog jezgra simboličkog značenja, sržnog kako za simptom, tako i za mit. Ovo jezgro objedinjuje individualna iskustva i arhetipske motive i postaje osnova za razumevanje simptoma i njegovih korena. Završna faza rada

uključuje vraćanje i primenu ovog otkrivenog, osvešćenog značenja u životu pojedinca, što olakšava integraciju različitih aspekata ličnosti i preduslov je za postizanje celovitosti.

Kroz analitički rad sa simboličkim materijalom, otkrivaju se ne samo trenutne teškoće i unutrašnje prepreke koje se javljaju na putu, već i perspektive i mogućnosti za razvoj. Simbol usmerava psihičku budućnost, kako u terapijskom procesu, tako i u stvarnom životu. Kroz simboličko se otkriva proces individuacije. „Simbol ostaje veći izazov našim mislima i osećanjima. Možda to objašnjava stimulativnu prirodu simboličkog rada, zašto nas tako intenzivno zaokuplja” [7].

Na taj način, prelazak sa simptoma na simbol u analitičkom radu otvara put ka istinskom isceljenju, omogućavajući ne samo otklanjanje manifestacija konflikta, već i integraciju njegove energije u celovitu strukturu ličnosti. Simbol, živ i višestran, olakšava obnavljanje veze subjekta sa arhetipskim i dubinskim slojevima psihe, prevazilazeći jaz izazvan preteranim racionalizmom. Kroz emocionalno iskustvo i amplifikaciju simboličkog materijala, pacijent stiče ne samo jasniju predstavu o sopstvenim unutrašnjim procesima, već i usmerenost ka budućnosti, otkrivajući potencijal za individuaciju. U tom smislu, simbol ostaje veći izvor značenja i transformacije, podsećajući da iza svakog simptoma leži impuls kretanja ka celovitosti i integraciji ličnosti.

Korišćena literatura

1. Roesler C. Theoretical foundations of analytical psychology: recent developments and controversies. *J Anal Psychol.* 2019;64(5):669–81. <https://doi.org/10.1111/1468-5922.12540>.
2. Калшед Д. Внутренний мир травмы: архетипические защиты личностного духа. М.: Когито-Центр; 2015.
3. Юнг КГ. Человек и его символы. М.: АСТ; 2020.
4. Araujo S. The symbol theory in S. Freud, C.G. Jung and C.S. Peirce. *Int J Jungian Stud.* 2017;9(2):92–105.
5. Зеленский ВВ. Толковый словарь по аналитической психологии. М.: Когито-Центр; 2008.
6. Jones R. Dialectics of sign and symbol and the utterance of archetype theory. *J Anal Psychol.* 2023;68(4):1–19. <https://doi.org/10.1111/1468-5922.12942>.
7. Юнг КГ. Архетип и символ. М.: Ренессанс; 1991.
8. Regovec M. *Cogito Alchymicum*. Zurich: Spring Journal Books; 2025.
9. Каст В. Динамика символов: основы юнгианской психотерапии. М.: Центр гуманитарных инициатив; 2020.
10. фон Франц МЛ. Кошка: сказка об освобождении феминности. М.: Класс; 2007.

* Mitološka amplifikacija je konkretiziranje i razjašnjavanje pojedinačnih slika u snovima i produktima likovnog stvaralaštva (crteži, slike, vajanje, „igranje u pesku” itd.) pomoću direktnog asociiranja i znanja iz društvenih nauka (simbologije, mitologije, misticizma, folklora, istorije religije, etnologije itd.) [4].